

Kunnskapsdepartementet

Oslo
01.09.2023

Innspill til strategi for FoU i næringslivet

NORCE takker for muligheten til å komme med innspill til regjeringens arbeid med å øke næringslivets investeringer i FoU. NORCE er et av Norges største uavhengige forskningsinstitutter. Inkludert datterselskaper er NORCE et konsern med over 1000 medarbeidere med bakgrunn fra hele verden. Vi skaper ny kunnskap og innovasjoner innen helse, energi, miljø, klima samfunn og teknologi. Våre løsninger svarer på sentrale samfunnsutfordringer lokalt, nasjonalt og globalt.

Innledning

Vi mener en kraftfull satsing på forskning og utvikling er nødvendig for å møte sammensatte utfordringer, og på samme tid utvikle nye grønne og digitale løsninger. Næringslivet må investere vesentlig mer i forskning, og vi mener at de offentlige virkemidlene må stimulere til prosjekter og samarbeid som gir oss god kunnskapsberedskap nasjonalt og en større kunnskapsspredning mellom samfunnssektorene.

I Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning 2023-2032 peker regjeringen på at svak kobling mellom forskningsmiljøene og samfunnssektorene svekker omstillingstakten. Dette er et tydelig signal som må balanseres ut gjennom regjerings arbeid.

*«Når nødvendige omstillinger av samfunnet går saktere enn vi skulle ønske, henger det blant annet sammen med at forskningen og kompetansen ikke er godt nok koblet til de områdene hvor det er behov for den. Et gjennomgående budskap i denne langtidsplanen er derfor at kunnskapen må tas i bruk i samfunnet.»
(Stortingsmelding 5:2022)*

FoU-statistikken indikerer også at samspillet mellom sektorene går ned. I notatet «Et velfungerende forskningssystem» (Hanneborg 2023) ser man følgende trender i perioden 2009 – 2019:

- Offentlige investeringer i næringslivets FoU har vokst med 85 prosent i perioden. SkatteFUNN er virkemiddelet som øker mest, men næringslivets kjøp av FoU fra forskningsaktører i SkatteFUNNprosjektene avtar. Næringslivets vekst i FoU er i stor grad utviklingsarbeid, og andelen forskning faller kraftig i perioden.
- Uavhengig av virkemiddel faller næringslivets innkjøp, og derigjennom samarbeid, fra norske forskningsmiljøer med 35 prosent i perioden

- Offentlige tilskudd til næringslivets FoU som tildeles gjennom åpen konkurranse går ned i perioden. Både Forskningsrådet og Innovasjon Norge har knapt vekst i tilskudd til næringslivets FoU, mens SkatteFUNN og Enova vokser med ca 150 prosent.
- Andelen av offentlige tilskudd til næringslivets FoU som er styrt mot prioriterte områder faller i perioden

Vårt innspill er i hovedsak konsentrert rundt følgende to spørsmål i høringsbrevet:

Hvordan treffer dagens rammebetingelser og virkemidler ambisjonen om å øke FoU i næringslivet?
Hva muliggjør / begrenser næringslivets investering i forskning og utvikling i Norge?

Gitt trendene over, ser det ut til at dagens rammebetingelser og innretning på de offentlige virkemidlene ikke gir den ønskede utviklingen i kunnskapskobling mellom aktørene. Alt peker i retning av mindre kunnskapsspredning, mindre samspill og mindre utvikling av ny strategisk relevant kunnskap for økt verdiskaping, konkurransekraft og omstillingsevne. Forskning og kunnskap er essensielt for en bærekraftig omstilling, og mer tverrsektorielt og tverrdisiplinært samarbeid er derfor nødvendig.

Anbefaling 1: Stram opp SkatteFUNN-ordningen for bedre kunnskapsutvikling av politisk prioriterte områder

SkatteFUNN har utvilsomt stor betydning for bedriftenes utvikling av egen virksomhet, men som SRIP 2020 rapporten¹ også peker på, gir ikke skatteincentiver samme muligheten for en storstilt koordinert og strategisk innsats for nødvendig omstilling. Vår anbefaling er at ordningen strammes opp og målrettes mot SMB-segmentet. Det bør settes større krav til kvalitet, relevans og forskning i prosjektene, og man bør tilbake til at prosjekter med samarbeid med godkjente forskningsmiljøer, jf Forskningsrådets definisjon, dobler rammen. For å øke forskningsinnholdet i godkjente SkatteFUNN-prosjekter, bør Forskerpool-ordningen styrkes og utvides til alle næringer (ikke begrenset til IKT og maritim sektor). Det bør vurderes om ordningen skal fortsette å være rettighetsbasert.

For at tilliten til de offentlige investeringene i FoU skal opprettholdes, bør de næringsrelevante virkemidlene gi en større merverdi og samfunnsnytte utover utvikling i enkeltprosjekter med lav spredningseffekt. For å utvikle relevant kunnskap vi trenger i dag og i fremtiden, er det nødvendig at staten går inn og avlaster risiko for å få bedriftene med i forsknings samarbeid som øker omstillingsevnen og konkurransekraften i et lengre perspektiv. Statens investeringer i næringsrettede virkemidler må bidra til prosjekter og samarbeid som ellers ikke vært igangsatt uten risikoavlastning.

¹ https://research-and-innovation.ec.europa.eu/knowledge-publications-tools-and-data/publications/all-publications/srip-report-chapter-2020_en

Anbefaling 2: Styrk FoU samarbeidet med Europa

EUs Green Deal er en ambisiøs vekststrategi som representerer EUs visjoner for en rettferdig og bærekraftig omstilling. Norske bedrifter, forskningsinstitutter og andre tar del via verdens største åpne forsknings- og innovasjonsprogram Horisont Europa. Dette er en viktig arena for å samarbeide med de aller fremste miljøene i Europa og globalt, promotere norsk teknologi og innovasjonsevne samt å møte felles utfordringer. EU er svært opptatt av å ta ut synergier mellom politikkområder og lenken mellom teknologi og samfunn. I Horisont Europa er over 50 prosent av budsjettet dedikert til industriell konkurransekraft og globale samfunnsutfordringer (53 mrd euro fra 2021-27). Norsk næringsliv og instituttsektoren vil være tjent med at Forskningsrådet og Innovasjon Norge fortsetter å styrke aksene teknologi – klima – samfunn etter modell fra Horisont Europa i sine finansieringsinstrumenter.

Godt samspill med myndighetene på tvers av departementer, direktorater og virkemiddelaktører er en forutsetning for å lykkes. Instituttens lange rolle med å delta i samarbeidsprosjekter har vært bra for norsk næringsliv, derfor er RETUR-EU ordningen svært viktig for at næringslivet skal opprettholde sin aktivitet i EUs rammeprogram

Anbefaling 3: Næringsrelevante virkemidler bør tildeles gjennom åpen konkurranse og justeres slik at de utløser samarbeid mellom aktørene

Forskningsmidler bør tildeles gjennom åpen konkurranse for å sikre at de offentlige investeringene benyttes i de beste prosjektene og beste miljøene, vurdert etter forskningskvalitet og samfunnsrelevans. Forskningsrådet bør være hovedarenaen for konkurranse om offentlige forskningsmidler.

Følgende virkemidler bør justeres og kunne innrettes slik at de utløser mer forskningssamarbeid mellom samfunnssektorene: Innovasjonsprosjekter i næringslivet (IPN), Kompetanse – og samarbeidsprosjekter (KSP), Sentre for forskningsdrevet innovasjon (SFI), Pilot og demo-ordningene samt FORNY som utløser private investeringer i forskningsintensive start-ups. Disse virkemidlene forutsetter egeninvestering fra bedriftene og øker dermed bedriftenes investeringer i forskning.

Anbefaling 4: Styrk virkemidler for brukernær forskning for å ta ut instituttsektorens potensial som partner for bedriftene

Analysen til Hanneborg 2023 indikerer en endret balanse i nasjonal FoU hvor vekten på brukernær forskning (anvendt forskning og forskningsbasert utvikling) avtar betydelig. Bedriftene ønsker gjerne prosjekter med korte implementeringsløp som raskt gir utslag på bunnlinja. Instituttsektoren er rigget for å ta slike prosjekter jf instituttens formål². Men det tar flere år å utvikle anvendt brukernær kunnskap som er nødvendig for å bistå bedriftene med markedsnær innovasjon.

² <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/retningslinjer-for-statlig-grunnbevilgning-til-forskningsinstitutter-og-forskningskonsern/id2895296/>

I tillegg har forskningsinstituttene lav grunnbevilgning og små marginer til å utvikle ny kunnskap og kompetanse som markedet ennå ikke etterspør. Staten bør øke satsingen både på grunnfinansieringen og på virkemidler som gir forskningsinstituttene anledning til å utvikle næringsrelevant kunnskap på lavere TRL-nivå. Uten satsing på denne typen virkemidler utarmes instituttene evne til å bistå bedriftene i innovasjonsløp.

I tillegg kan man se for seg strategiske instituttprogram (SIP), hvor bedriftene deltar, som er koblet til prioriteringene i langtidsplanen. Dette vil gi forutsigbarhet og samarbeid på områder hvor Norge både har særlige fortrinn og behov for å utvikle ny kunnskap. En slik ordning vil kanskje være mest aktuelle for teknisk-industrielle institutter i første omgang. Her kan regjeringen for eksempel se til Nederland som har nasjonale satsningsområder som forskningsinstituttet TNO får i oppdrag å gjennomføre som en SIP å utføre.

Anbefaling 5: Flere virkemidler for implementering av forskningsresultater i bedriftene

Det bør alltid være krav om verifisering og spredning i Forskningsrådets utlysninger. I tillegg mangler det i dag gode virkemidler for implementering av forskningsresultater for SMB-segmentet, ordninger som ligger i skjæringsfeltet mellom Forskningsrådet og Innovasjon Norge. Det er et behov for å teste demonstrasjonsprosjekter, som også krever forskning, for å fange opp effektene av implementeringen i virksomheten.

Anbefaling 6: Dropp krav om utdanningsstillinger i prosjektene

Vi får tilbakemelding fra bedriftene om at krav om ph.d. og post docs i prosjektene ikke er god bruk av stramme forskningsbudsjetter. De foretrekker at midlene brukes til drift i prosjektene, og at eventuell inkludering av ph.d./post docs/masterstudenter gjøres ut fra behov i prosjektet.

Anbefaling 7: Tilrettelegg for fysiske møtearenaer mellom bedrifter og forskningsmiljøer

Et viktig tiltak for å sette fart på samarbeidet mellom sektorene er fysiske møtearenaer over hele landet. Forskningsrådets rolle som koblingsboks er betydelig svekket, og denne rollen bør styrkes. Slike fysiske møtearenaer bør gi informasjon om kommende utlysninger, krav til søknader og inkludere mulighet til å legge frem forslag til prosjekter/ matchmaking.

Anbefaling 8: Reverser kuttene i regionale forskningsfond (RFF)

For SMB-segmentet og bedrifter uten erfaring med forskningssamarbeid, er prosjekter gjennom RFFene gjerne det første steget og øvingsarena inn i større nasjonale og internasjonale samarbeid. Finansieringen av ordningen gikk ned fra 195 millioner kroner i 2021 til 159 millioner i 2022. I år ble ordningen kuttet ytterligere til 122 millioner, som utgjør en nedgang på 24 prosent. For å øke FoU i næringslivet i hele landet, og spesielt for de små aktørene, vil en styrking av de regionale forskningsfondene være viktig.

Andre tiltak som vil muliggjøre bedriftenes investeringer i FoU er innovative offentlige anskaffelser samt å fjerne ekstra arbeidsgiveravgift på lønninger over 750 000.